

Часне судије,
Поштовани пријатељи,
Даме и господо,
Ваше екселенције,

Данас славимо 50 година постојања Уставног суда Републике Србије, а мени је припала част да вам се обратим поводом тог јубилеја.

Када је установљен у Југославији, Уставом СФРЈ и уставима република 1963. године, уставни суд је постојао у свега неколико држава, као што су Аустрија, Немачка, Италија, Турска. Једна социјалистичка држава одлучила је да успостави институцију незамисливу у систему који не почива на подели власти. Увођење уставног судства правдано је потребом даљег развоја такозваног самоуправног социјализма, а на Западу се писало да је и тиме Југославија хтела да покаже своју „тежњу за политичком и идеолошком аутономијом у односу на СССР“ (М. Капелети).

Као представник извршне власти, а до пре годину и по дана страначки ангажовани политичар, све што бих о Уставном суду рекао могло би да буде протумачено као моја намера да утичем на њега или да му се мешам у рад. Моја жеља је управо супротна томе. У интересу је Србије да Уставни суд буде, како је и предвиђено, самосталан и независан државни орган који штити уставност и законитост и људска и мањинска права и слободе.

Током читавог периода мог досадашњег политичког деловања, сада и рада на месту шефа државе, јасно сам изражавао своју приврженост поштовању начела поделе власти и немешања у рад судова. Данас, на педесету годишњицу оснивања Уставног суда прилика је да поновим да остајем доследан том опредељењу.

Речено је једном приликом да „устав не даје права, већ да их само признаје“. Поменути цитат може да се разуме као опомена. Опомена да постојање устава само по себи не подразумева и постојање слободног и демократски уређеног друштва и државе. Може да се схватити као опомена свима нама, а у првом реду државним органима и њиховим челницима, да устав мора да се поштује како би грађани несметано, равноправно и потпуно остваривали своја права и слободе.

Усудио бих се да кажем и следеће. Ако Народна скупштина, задужена за доношење закона и других прописа, представља вољу и свест народа, онда Уставни суд, задужен за контролу њихове уставности и законитости представља савест народа;

савест која ће нас опоменути увек када занемаримо Устав као скуп основних принципа на којима почива свака цивилизована и уређена друштвена заједница.

Када говоримо о Уставном суду говоримо заправо о независности, стручности и правди. То су три стуба на којима он почива.

О томе шта независност судова и судија подразумева у теорији могу да вам говоре други, позванији и за то стручнији од мене. Ја бих вам поменуо нешто друго, нешто што на први поглед може да делује као да није повезано са независношћу Уставног суда.

Наиме, ова власт је омогућила да Уставни суд коначно добије просторије какве заслужује и да не борави више у истој згради у којој се налазе извршни органи власти ове земље. Знам да то некоме може да делује као симболична, мање важна ствар, али није тако. Указивање дужног поштовања Уставном суду, његовим уздицањем и одвајањем од других државних органа, па и на овакав начин, управо представља симбол наше тежње да му обезбедимо потребну независност, а све то имајући у виду опомену о којој сам вам говорио. Још један пример, далеко мање симболичан, а који је и сам председник Уставног суда и пре неки дан и данас истакао, актуелна власт је на делу потврдила и буџетску самосталност Уставног суда.

Помињање стручности судија Уставног суда делује сувишно. Реч је о нечему што се само по себи подразумева. Ипак, важно је увек истицати да углед који Уставни суд ужива није само последица његове институционалне независности, већ и посвећеног и стручног рада његових чланова. Важно је и то што је Уставни суд данас, за разлику од неких ранијих времена, у свом пуном саставу и да легално и легитимно одлучује о питањима за која је надлежан.

Најзад, Уставни суд, као и сви други судови треба да представља оличење правде. Правду не помињем последњу зато што је мање битна. Напротив, помињем је на крају како бих јој посебно дао на значају. Не само што штити уставност и законитост у корист свих грађана, Уставни суд по уставној жалби штити и појединачна уставом зајамчена права и слободе грађана. Дакле, Уставни суд представља последњу шансу грађанима да у својој држави досегну правду. Уставни суд самим тим служи као коректив, као заштитна мрежа, свим другим државним органима. Давањем права грађанима да изјаве уставну жалбу, држава је себи дала још једну шансу да поступи правно и праведно, а грађанима омогућила да брже, једноставније и јефтиније у својој земљи, а не пред Европским судом за људска права, заштите своја права и интересе.

Између председника Републике и Уставног суда постоји некаква сличност. Председник Републике по Уставу изражава државно јединство Републике Србије, а Уставни суд одржава и одражава јединство правног поретка Републике Србије. Уставни суд је тај који се стара да правни систем буде доследан, кохерентан и да пред њим сви буду једнаки.

Оба органа не уклапају се сасвим у класичну поделу на три функције државне власти и они у строгом смислу не припадају ни законодавној ни извршној ни судској власти. Како истиче професор Ратко Марковић, „то је учињено како би ти државни органи успешније вршили своју основну функцију усклађивања и контроле уставног поретка“.

Устав изричито захтева надстраначки карактер оба органа. Судија Уставног суда не може вршити другу јавну функцију, професионалну делатност нити посао, изузев професуре на правном факултету у Републици Србији, а још строжа неспојивост прописана је за председника Републике, јер „председник Републике не може обављати другу јавну функцију или професионалну делатност“. Председник Републике јесте политички орган, - јер га бирају грађани на изборима и дају му јак демократски легитимитет - за разлику од уставног суда који то није, али оба органа не смеју бити под било каквим утицајем било које политичке странке.

Надстраначки карактер два органа омогућава им да буду, није претерано рећи ни за председника Републике, чувари Устава. Само што Уставни суд бди над уставношћу и законитошћу, а председник Републике и над политичком целисходношћу закона.

Председник, најнепосреднији представник грађана као носилаца суверености, и Уставни суд, по Уставу отеловљење „правничке аристократије“, без сумње су, у остваривању својих мисија тешње упућени један на другог од осталих највиших државних органа. То не значи да председник Републике треба да утиче на Уставни суд нити да Уставни суд треба да, при одлучивању, „стрепи“ од председника Републике, али сарадња између ових органа је нужна и корисна, под условом да се поштују основни принципи поделе власти. Председник Републике може да замоли или запита Уставни суд, да иницира или подстакне, али не може да нареди, наложи, услови или на било који други начин утиче на рад Уставног суда. Тога је овај председник Републике итекако свестан.

Масрилије од Падове је у 14. веку записао да закони постоје да би спречили самовоља господара и судија. Верујем да нема скупа о судовима у Србији на коме се не

помиње Душанов законик и његова одредба „све судије да суде по закону, право, како пише у закону, а да не суде по страху од царства ми“.

У претходном периоду пробано је да се судије и тужиоци смењују и постављају мимо достигнутих српских и међународних стандарда и да се на њих утиче да не суде ни по закону, ни право, него само у страху од царства им. Уставни суд тада је једини смогао храбрости да стане на пут урушавању судске власти и покушају да се она потчини извршним органима, а можда и неким политичким партијама или појединцима и њиховим потребама. Одбрана државе и права и достојанства судске и тужилачке професије, у којој је, у наведеном случају, испредњачио Уставни суд, сигуран сам, остаће запамћена и у деценијама и вековима који долазе.

Уставни суд мора да буде бескомпромисан када је у питању заштита људских и мањинских права. Нека тако и Уставни суд да свој допринос очувању угледа који Република Србија има у иностранству. Ниво заштите људских права и примена уставних и законских одредби о поштовању права и слобода националних мањина превазилазе, у многим аспектима, међународне конвенције. Уставни суд треба да остане бранилац тих достигнућа и ослонац грађанима, али и да укаже на недостатке у систему да, својим коначним, извршним и општеобавезујућим одлукама одреди даљи развој у области заштите људских права.

Очекујем да судије Уставног суда, садашње и будуће, остану отпорне на притиске – којих, на жалост, има - и да одлуке доносе по праву и у складу са својом савешћу, јер поштенom човеку за правичну одлуку довољна је само савест као мерило. На њихово поштење и достојанство рачуна читава Србија. Уставни суд не сме заборавити да чувар Устава мора одлучивати по мери Устава, а не политике и пролазних политичара. И пола века традиције на то га обавезује.

Уставни морал налаже председнику Републике, као непосредном представнику свих грађана Републике Србије, да Уставни суд подржи на том задатку. Ступајући на дужност председника Републике положио сам заклетву да ћу све своје снаге посветити поштовању Устава и закона ове државе. Тај завет, не само симболично, и не само данас, чиним и сад пред вама, овом свечаном приликом, указујући дужно поштовање, почаст и подршку у раду Уставном суду, првом међу нама којима је заштита Устава најважнија дужност.

Честитам вам овај значајан јубилеј и желим вам успех у даљем раду.